

Doc. Ing. arch. Jozef Brath, PhD.

REKREAČNÉ PRIESTORY V OBYTNÝCH SÚBOROCH

ÚVOD

Subtéma grantovej výskumnej úlohy „Teoretické a koncepcné hľadiská architektonicko-urbanistickej re-štruktúracie obytného prostredia“ sa zameriava na problémy tvorby rekreačných priestorov v obytných súboroch s funkciou každodenného využívania. Rekreačné priestory sa sledujú z hľadiska celkovej urbanistickej tvorby obytných súborov a vyúsťujú do riešenia aj jednotlivých problémov rekreačných činností vo voľnom čase. Výskumná úloha má prispieť k obohateniu a k prehĺbeniu vedomostí o možnostiach skvalitnenia komplexnej bytovej výstavby dotvorením koncentrovanej zástavby novými nárokmi obyvateľov na regeneráciu duševných a telesných síl po každodennej práci v zamestnaní formou správneho využívania voľného času v obytných súboroch.

Komplexné dotvorenie obytných súborov v záujme kultúrneho využívania voľného času je jednou zo základných zložiek starostlivosti o všestranný a harmonický rozvoj človeka. V obytných súboroch z hľadiska rekreácie sú dôležité najmä tie aktivity, ktoré umožňujú pobyt na čerstvom vzduchu, pohyb, radosť z hry a priamy kontakt s prírodou.

Problematika riešenia rekreačných priestorov v komplexných podobách je veľmi zložitá a rozmanitá jednak z hľadiska miesta a času ich využívania, a jednak z hľadiska jednotlivých funkcií a rekreačných činností.

Nároky človeka na dennú rekreáciu nestačia uspokojiť len masové rekreačné a zábavné strediská, prípadne prostriedky masovej informácie a propagandy (najmä televízia a rozhlas), alebo priestory mestských centier. Tento problém a jeho riešenie treba hľadať rovnako v najbližšom okolí biotopu človeka – v samotnom obytnom súbore.

Dá sa predpokladať, že v budúcnosti spôsob využívania voľného času v obytných súboroch sa podriadi novému spôsobu života, potrebám všestranného rozvoja tvorivých síl človeka, obnove jeho bezprostredného vzťahu k prírode i dosiahnutiu rovnováhy medzi telesným a duševným rastom a formovaním osobnosti človeka.

Výskumná úloha podáva určitý názor na to, akými výrazovými prostriedkami možno pôsobiť na vytváranie dokonalého rekreačného prostredia v štruktúre obytných súborov, triedi a syntetizuje súčasné skúsenosti a poznatky i upozorňuje na najvýznam-

nejšie a nevyhnutné aspekty tvorby rekreačného prostredia v obytných súboroch v podobe a hodnote použiteľnej pre prax.

VÝZNAM REKREAČNÝCH PRIESTOROV

Vonkajšie obytné priestory nemôžu existovať bez rekreačných priestorov, bez vegetácie, komplexnej úpravy a proporcionálnych urbanistických dimenzií.

V nevhodných urbanistických priestoroch zaniškujú spoločenské kontakty, čo spôsobuje vznik duševných chorôb, frustrácie i mnohých protispoločenských a spoločensky nežiaducich javov (vandalizmus, ale aj prejavy toxikománie mladistvých a pod.). V dobre vyriešených obytných súboroch sa zase naopak výkonnosť a kvalita práce človeka a jeho vzťahy k prostrediu zlepšujú a zdokonaľujú. V tomto zmysle spočíva ideový a ekonomický význam rekreačných priestorov v obytných súboroch.

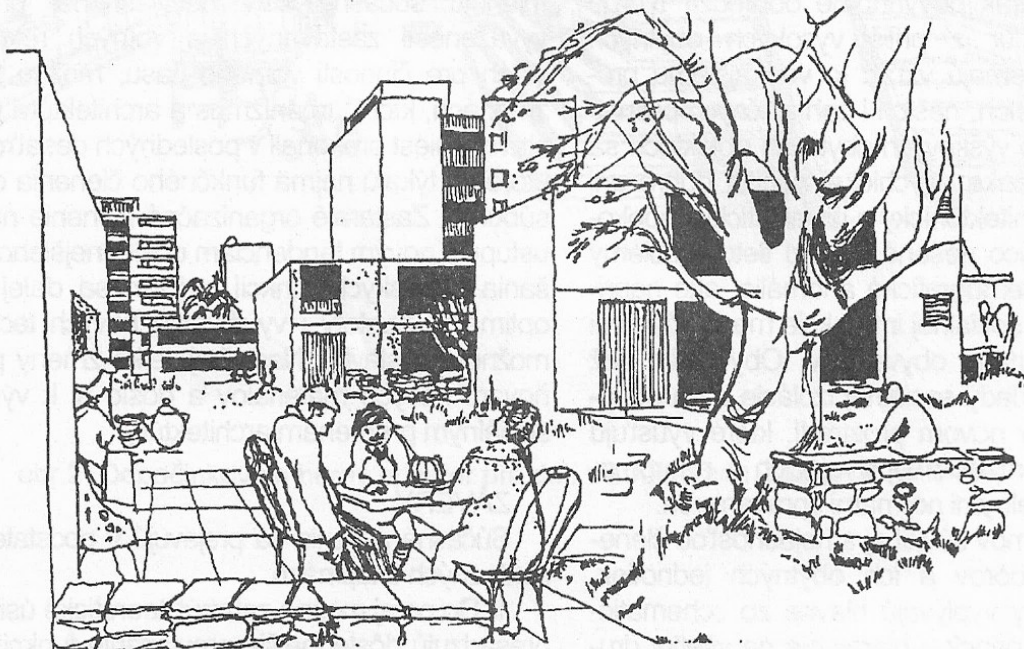
Podmienky prostredia, v ktorom bývame, pozitívne ovplyvňujú telesné i duševné zdravie alebo – na druhej strane – tlmia harmonický rast a spomaľujú obnovu životných síl. Rekreačné prostredie pôsobí teda kladne alebo záporne i na vedomie človeka a takéto pôsobenie má rozhodne aj kultúrotvorivý význam. Celkový význam rekreačného prostredia v zonálnych obytných štruktúrach je veľký a nemožno ho podceňovať. Jeho úroveň mala by byť tá najvyššia, akú len možno dosiahnuť. V stanovovaní maximalistických kritérií nemožno vidieť zbytočný prepych.

V dôsledku preferovania a starostlivosti o širšie územné celky vznikla medzera v posune meradla tam, kde by malo dôjsť k prekryvaniu medzi urbanizmom a architektúrou. Táto skutočnosť nás núti vrátiť sa k riešeniu problémov v obytnom mikroprostredí, kde sa prevažne uplatňujú rekreačné aktivity v obytnom súbore.

ANALÝZA OBYTNÝCH SÚBOROV Z HĽADISKA PROSTREDIA REKREAČNÝCH PRIESTOROV

1. Rekreačné priestory v štruktúre zástavby

Medzi hlavnými problémami obytných súborov možno uviesť napríklad nejasnosť vo výtvarno-priestorovej organizácii a nedokonalé stanovenie

obr.1 Celková atmosféra rekreačných priestorov v obytnom súbore. (Die Nordweststadt – Nemecko).

funkcií jednotlivým urbánnym priestorom. Týka sa to najmä nezastavaných plôch, kde sa uskutočňujú prevažne fyzické aktivity voľného času. Rovnako málo sa darí hierarchizovať priestory na sféru verejnú a intímnu, čo spôsobuje oslabovanie orientácie ľudí v obytnom súbore.

Nejasnosť v priestorovej tvorbe obytných súborov prevažne zapríčiňuje stratu obytnosti a mestského prostredia.

Z týchto dôvodov treba zanechať zaužívanú tendenciu rozvoľnených veľkopriestorov, urbanisticky ťažko zvládnuteľných, a skôr sa treba snažiť o formovanie intímnejších a členitejších urbanistických obytných interiérov, modifikovaných rozličnou škálou drobnej vybavenosti (malé obchody, reštaurácie, osvetové zariadenia pre voľný čas, espressá a podobne).

V obytných súboroch v mnohých prípadoch chýba komplexné občianske vybavenie, ktoré má určitú súvislosť s duševnými rekreačnými aktivitami (týka sa to najmä kultúrnych a osvetových zariadení). Bude nevyhnutné nové obytné súbory formovať ako polyfunkčné, v ktorých obyvatelia nájdu dostatok príležitostí na prácu, rekreáciu, voľný čas a na najrôznejšie formy interpersonálnej komunikácie.

Medzi základné problémy obytných súborov patrí aj nedostatočná skladba a druhovosť bytov, ktoré by umožňovali rekreačnú činnosť v byte. V urbanistických dimenziách ešte stále zabúdame na vytváranie rôznych štrukturálnych foriem. Pravdepodobne bude však nevyhnutné obmedziť tvorbu plastických štruktúr z príliš vysokých obytných objektov, ktoré nemajú vzťah k vonkajšiemu prostrediu. Z doterajších, našich i zahraničných poznatkov vyplýva, že vo výškových obytných objektoch sa obyvatelia po stránke psychickej necítia dobre ani vtedy, keď sú architektonicky a urbanisticky uspokojujúce a vyhovujúco riešené. Medzi tieto problémy treba zaradiť aj demografické anomálie, ako napríklad obmedzenie sociálnej interakcie medzi rôznymi vekovými kategóriami obyvateľov. Obyvatelia tiež poukazujú na príklady sociálnej izolácie a na adaptačné problémy v novom prostredí, ktoré vyúsťujú do sociálnych konfliktov vyplývajúcich z nahromadenia ľudí s rozdielnymi normami správania sa.

Mnoho problémov súvisí aj s nejasnosťou členenia obytných súborov a ich obytných jednotiek, pričom nedostatky vyplývajú hlavne zo schematickeho aplikovania princípu hierarchie na všetky druhy občianskej vybavenosti.

2. Prírodné prostredie rekreačných priestorov

V našich súčasných obytných súboroch naliehavým problémom je aj tvorba a realizácia extenzívne urbanizovaného, prírodného prostredia na rekre-

ačné účely vo voľnom čase. V projektoch i pri samotnej realizácii sa ešte v mnohých prípadoch nedoceňuje dôležitosť adekvátneho usporiadania vonkajšieho obytného prostredia. Súčasná urbanistická skladba objektov a samotná architektúra bez dotvorenia voľných prírodných plôch na rekreačné aktivity nemôže vyvolať pocity obytnej dokonalosti našich obytných súborov.

Dôležitú úlohu v tvorbe prírodného prostredia obytných súborov zohráva aj riešenie malých architektonických foriem, ktoré svojim estetickým výzorom vo veľkej miere vplyvajú na hodnotenie celej zamýšľanej kompozície obytných súborov.

Malé architektonické formy v prírodnom rámci obytných súborov súvisia s typizáciou prvkov vybavenia herných a rekreačno-športových a odpočinkových plôch, s použitím rôznych materiálov a s možnosťami širokého výberu prvkov vybavenia v zmysle farebnosti a rôznej úpravy povrchu.

Pri riešení rekreačných priestorov v prírodnom prostredí zabúda sa na diferencovaný prístup z vekového hľadiska a na členenie podľa vekových kategórií. Celkom iné prostredie vyžadujú hry malých detí, ktoré musia byť pod dozorom, a zase iné prostredie hlučné rekreačno-športové hry pre väčšie deti, mládež, dospelých, pričom tieto rekreačno-športové plochy ešte v mnohých prípadoch orientujeme nesprávne do vnútroblokových obytných priestorov.

Príčiny, ktoré z hľadiska urbanistickej tvorby podmieňujú súčasný stav nevyjasnenej proporčnej vyváženosti zastavaných a voľných rekreačných plôch pre činnosť voľného času, možno hľadať v zmenách, ktoré urbanizmus a architektúra pri vývoji stavby miest prekonalí v posledných desaťročiach, a ktoré sa týkajú najmä funkčného členenia obytných súborov. Zastaralé organizačné členenie na okrsky ustupuje novým tendenciám dôslednejšieho premiešania mestských funkcií, pričom sa ďalej hľadajú optimálne hustoty i využívanie nových technických možností výstavby. Nastali aj veľké zmeny pri uplatňovaní nových materiálov a došlo aj k výrazovým sociálnym premenám architektúry.

ZÁVERY

Súčasná riešenia sa prejavujú v podstate v troch základných skupinách.

1. Do prvej možno zahrnúť teoretické úsilie, ktoré presadzujú dôslednejšie previazanie funkcií obytnej zóny. Hľadajú sa kontinuálne vzťahy medzi obytnými, vybavenostnými a rekreačnými funkčnými plochami. Rieši sa otázka prepájania týchto funkcií automobilovou dopravou. Hľadajú sa dimenzie obytných celkov pokiaľ ide o počet obyvateľov aj o plošné a priestorové nároky.

funkcií jednotlivým urbánnym priestorom. Týka sa to najmä nezastavaných plôch, kde sa uskutočňujú prevažne fyzické aktivity voľného času. Rovnako málo sa darí hierarchizovať priestory na sféru verejnú a intímnu, čo spôsobuje oslabovanie orientácie ľudí v obytnom súbore.

Nejasnosť v priestorovej tvorbe obytných súborov prevažne zapríčiňuje stratu obytnosti a mestského prostredia.

Z týchto dôvodov treba zanechať zaužívanú tendenciu rozvolnených veľkopriestorov, urbanisticky ťažko zvládnuteľných, a skôr sa treba snažiť o formovanie intímnejších a členitejších urbanistických obytných interiérov, modifikovaných rozličnou škálou drobnej vybavenosti (malé obchody, reštaurácie, osvetové zariadenia pre voľný čas, espressá a podobne).

V obytných súboroch v mnohých prípadoch chýba komplexné občianske vybavenie, ktoré má určitú súvislosť s duševnými rekreačnými aktivitami (týka sa to najmä kultúrnych a osvetových zariadení). Bude nevyhnutné nové obytné súbory formovať ako polyfunkčné, v ktorých obyvatelia nájdu dostatok príležitostí na prácu, rekreáciu, voľný čas a na najrôznejšie formy interpersonálnej komunikácie.

Medzi základné problémy obytných súborov patrí aj nedostatočná skladba a druhovosť bytov, ktoré by umožňovali rekreačnú činnosť v byte. V urbanistických dimenziách ešte stále zabúdame na vytváranie rôznych štrukturálnych foriem. Pravdepodobne bude však nevyhnutné obmedziť tvorbu plastických štruktúr z príliš vysokých obytných objektov, ktoré nemajú vzťah k vonkajšiemu prostrediu. Z doterajších, našich i zahraničných poznatkov vyplýva, že vo výškových obytných objektoch sa obyvatelia po stránke psychickej necítia dobre ani vtedy, keď sú architektonicky a urbanisticky uspokojujúce a vyhovujúco riešené. Medzi tieto problémy treba zaradiť aj demografické anomálie, ako napríklad obmedzenie sociálnej interakcie medzi rôznymi vekovými kategóriami obyvateľov. Obyvatelia tiež poukazujú na príklady sociálnej izolácie a na adaptačné problémy v novom prostredí, ktoré vyúsťujú do sociálnych konfliktov vyplývajúcich z nahromadenia ľudí s rozdielnymi normami správania sa.

Mnoho problémov súvisí aj s nejasnosťou členenia obytných súborov a ich obytných jednotiek, pričom nedostatky vyplývajú hlavne zo schematickeho aplikovania princípu hierarchie na všetky druhy občianskej vybavenosti.

2. Prírodné prostredie rekreačných priestorov

V našich súčasných obytných súboroch naliehavým problémom je aj tvorba a realizácia extenzívne urbanizovaného, prírodného prostredia na rekre-

ačné účely vo voľnom čase. V projektoch i pri samotnej realizácii sa ešte v mnohých prípadoch nedoceňuje dôležitosť adekvátneho usporiadania vonkajšieho obytného prostredia. Súčasná urbanistická skladba objektov a samotná architektúra bez dotvorenia voľných prírodných plôch na rekreačné aktivity nemôže vyvolať pocity obytnej dokonalosti našich obytných súborov.

Dôležitú úlohu v tvorbe prírodného prostredia obytných súborov zohráva aj riešenie malých architektonických foriem, ktoré svojim estetickým výzorom vo veľkej miere vplyvajú na hodnotenie celej zamýšľanej kompozície obytných súborov.

Malé architektonické formy v prírodnom rámci obytných súborov súvisia s typizáciou prvkov vybavenia herných a rekreačno-športových a odpočinkových plôch, s použitím rôznych materiálov a s možnosťami širokého výberu prvkov vybavenia v zmysle farebnosti a rôznej úpravy povrchu.

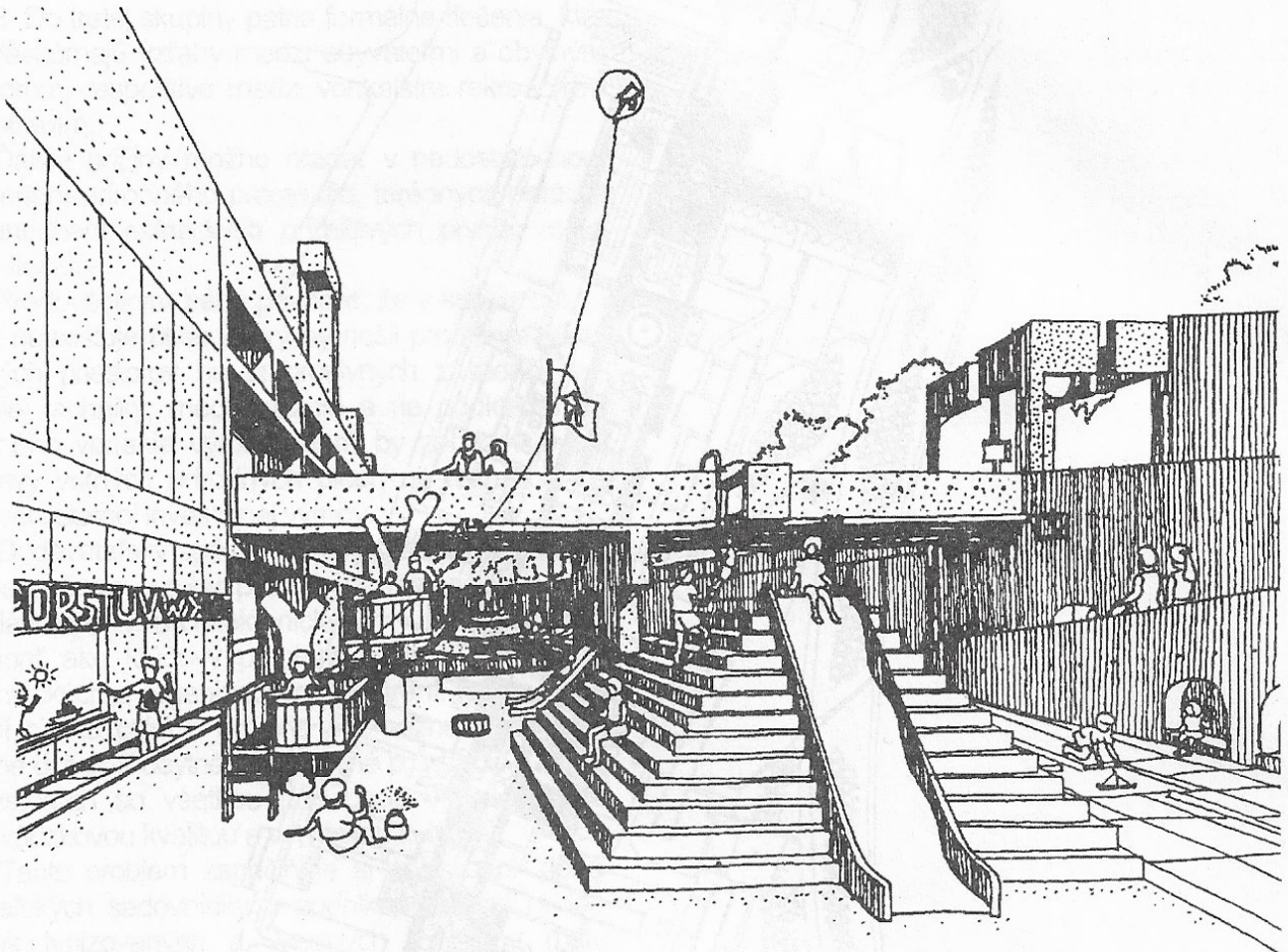
Pri riešení rekreačných priestorov v prírodnom prostredí zabúda sa na diferencovaný prístup z vekového hľadiska a na členenie podľa vekových kategórií. Celkom iné prostredie vyžadujú hry malých detí, ktoré musia byť pod dozorom, a zase iné prostredie hlučné rekreačno-športové hry pre väčšie deti, mládež, dospelých, pričom tieto rekreačno-športové plochy ešte v mnohých prípadoch orientujeme nesprávne do vnútroblokových obytných priestorov.

Príčiny, ktoré z hľadiska urbanistickej tvorby podmieňujú súčasný stav nevyjasnenej proporčnej vyváženosti zastavaných a voľných rekreačných plôch pre činnosti voľného času, možno hľadať v zmenách, ktoré urbanizmus a architektúra pri vývoji stavby miest prekonalí v posledných desaťročiach, a ktoré sa týkajú najmä funkčného členenia obytných súborov. Zastaralé organizačné členenie na okrsky ustupuje novým tendenciám dôslednejšieho premiešania mestských funkcií, pričom sa ďalej hľadajú optimálne hustoty i využívanie nových technických možností výstavby. Nastali aj veľké zmeny pri uplatňovaní nových materiálov a došlo aj k výrazovým sociálnym premenám architektúry.

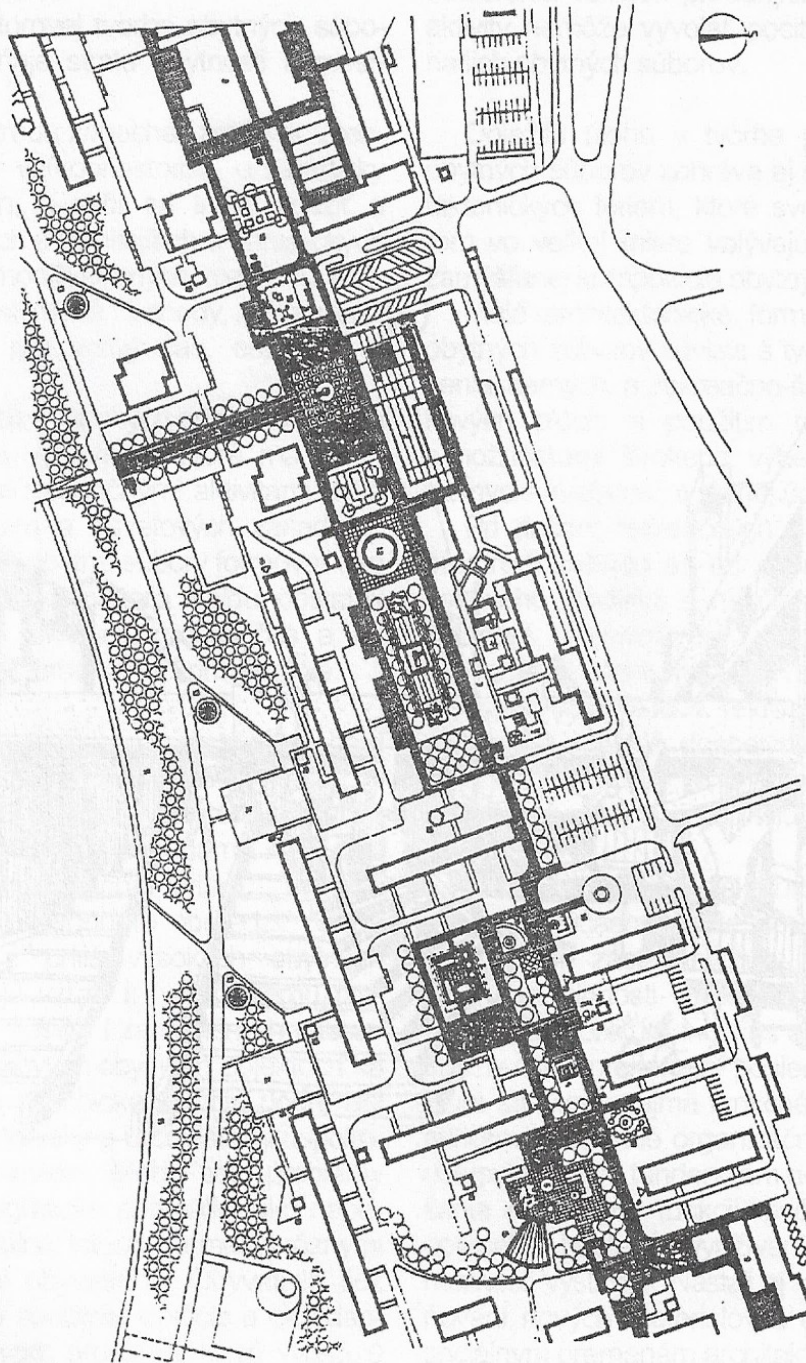
ZÁVERY

Súčasná riešenia sa prejavujú v podstate v troch základných skupinách.

1. Do prvej možno zahrnúť teoretické úsilie, ktoré presadzujú dôslednejšie previazanie funkcií obytnej zóny. Hľadajú sa kontinuálne vzťahy medzi obytnými, vybavenostnými a rekreačnými funkčnými plochami. Rieši sa otázka prepájania týchto funkcií automobilovou dopravou. Hľadajú sa dimenzie obytných celkov pokiaľ ide o počet obyvateľov aj o plošné a priestorové nároky.

obr.2 Odpočinkový a herný priestor pre deti v štruktúrach zástavby (J. Brath).

obr. 3 Dodatočná úprava rekreačného prostredia obytného súboru L. Mikuláš (J. Brath, M. Šarafín)

2. Do druhej skupiny treba zaradiť skúmanie kontaktov s vonkajším prírodným prostredím, v ktorom sú prevažne lokalizované rekreačné priestory na primárne aktivity voľného času. Dôležitá je aj problematika naplnenia fyzického priestoru obytných súborov, nedostatočné riešenie dopravy z hľadiska dopravného systému a hlučnosti a v súčasnosti vážnym problémom je estetická kvalita – rovnaké obytné súbory bez konkrétneho znaku, bez možností dotvárania a adaptability. Ešte sa len hľadajú nové funkčné a estetické kvality štruktúry obytných súborov.

3. Do tretej skupiny patria formálne riešenia, ktoré neskúmajú vzťahy medzi obyvateľmi a obytným súborom, respektíve medzi vonkajším rekreačným prostredím.

Ďalšie príčiny možno hľadať v nedostatočnom docenení prírodného prostredia, terénnych úprav a v zanedbaní estetických príťažlivých prvkov malej architektúry.

Predovšetkým treba povedať, že v súčasnosti u nás neexistuje útvar, ktorý by riešil problémy rekreačných priestorov na progresívnych zásadách vyspelej techniky, mechanizácie a na podklade odborného vedenia výroby, ktorá by zabezpečovala úpravy voľných prírodných plôch na rekreáciu na úrovni ostatnej investičnej výroby.

Dodávateľský spôsob úpravy týchto priestorov a zabezpečenie výroby potrebných materiálov a hospodárskeho i architektonického vybavenia treba chápať ako kľúčový problém riešenia výrobných, technických a organizačných opatrení. Až po vyriešení týchto otázok vytvoria sa možnosti profesionálne dotvárať obytné a rekreačné prostredie v týchto priestoroch so všetkou potrebnou vybavenosťou, prevádzkovou kvalitou a výtvarnou kultúrou.

Tento problém zapríčiňuje aj nedostatok dodávateľských sadovnických podnikov, ako aj nedostatok typizovaných a vkusných výrobkov malej architektúry, bez ktorých sa nedá takýto priestor úspešne dotvoriť.

Chýba interdisciplinárny prístup k tvorbe týchto priestorov na základe kolektívnej práce pracovníkov z rôznych vedných disciplín, nevyhnutného predpokladu pre celkový úspech tejto tvorby.

Existuje viac možností ako odstrániť príčiny týchto nedostatkov. Pri hľadaní náprav je veľmi dôležité prejsť od číselných hodnotení do kvalitatívneho hodnotenia obytných súborov. Naše súčasné normy a predpisy už nezodpovedajú skutočnosti. Treba odstrániť ekonomické problémy a bariéry, zlepšiť organizáciu práce a odbornosť pracovníkov v stavebníctve. Pri riešení náročných úloh treba vytvárať tímové skupiny. Nakoniec je mimoriadne dôležité dosiahnuť rovnováhu medzi prírodným rekreačným a umelým prostredím.

Je možné konštatovať, že v súčasnosti realizovaných obytných súboroch, je bežným javom skutočnosť, že sa zanedbávajú rekreačné plochy vhodné na aktivity voľného času. Majú spoločné formové znaky: sú rovnaké veľkosťou a zvyčajne sa vyznačujú prázdnotou. Možno povedať, že v týchto tendenciách plánovania a riešenia rekreačných plôch v obytných súboroch sa nám doteraz ešte stále nepodarilo uniknúť zo schematičnosti a istej formálnosti.

Literatúra

- 1/ Brath, J.: Priestory pre primárne aktivity voľného času v obytných celkoch. Habilitačná práca, FA-SVŠT, Bratislava 1976
- 2/ Ledermann, A. – Trachsel, A.: Spielplatz und Gemeinschafts Zentrum. Mníchov 1975.
- 3/ Wohlin, H. :Freiflächen für Kinder, 1972
- 4/ Librová, E.: Sociologické problémy voľného času obyvateľov v obytných súboroch. VÚVA Praha 1979